

Afhandling

om

Den förbättrade och förenklade

Nya Magerska

Linspinnings-Methoden,

jemte

en wida ändamålsenligare Method, för så wäl Dubbel- som Enkelspinning, med förändring af en wanlig Spinnrock, både för en och flere personer på en och samma gång, hwarigenom den motsvarar nyttan af 4 ferskilta wanliga Spinnrockar;

åfwensom

om bästa sättet, att få Linet genom sjelfwa Rötningen mycket finare och mjukare, så att det derigenom blifwer öjemförligt ändamålsenligare till både Spinning, garn och wäfnader, än hwad genom den wanliga Linrötningen och torfningen kan åstadkommas.

Utarbetad

af

GUSTAF EKENMARK OCH HSTRU.

Med en fbrre Lithograsierad Planch.

OTOCROEM.

Fryckt hos Sundberg & Comp., 1848.

Afhandling
Om
Den förbättrade och förenklade
Nya Magerska
Linspinnings-Methoden

jemte

en wida ändamålsenligare Method, för så wäl Dubbel- som Enkelspinning, med förändring af en wanlig Spinnrock, både för en och flere personer på en och samma gång, hwarigenom den motswarar nyttan af 4 serskilta wanliga spinnrockar,

om bästa sättet, att få Linet genom sjelfwa Rötningen mycket finare och mjukare, så att det derigenom blifwer ojemförligt ändamålsenligare till båda Spinning, garn och wäfnader, än hwad genom den wanliga Linrötningen och torkningen kan åstadkommas.

Utarbetad

Af

GUSTAF EKENMARK och HUSTRU

Med en Större Lithografierad Planch

Stockholm

Tryckt hos Lundberg & Comp. 1848

Af alla husliga slöjder är linspinningskonsten, rätt förstådd och handhafd, en af de nyttigaste och nöjsammaste, och ingenting är för menniskan mera wälgörande, än en nyttig werksamhet; ty utom det wackra efterdömet, som liknar husfliten, sprider och bereder arbetsamheten, från den befallande till den lydande, en ökad belåtenhet och trefnad inom det husliga lifwet.

En ökad folkmängd fordrar äfwen en ökad industriel omtanka för bergning och utkomst, och hwarje steg, som tages till winnande deraf, bör af **fosterlandswännern** med warmt deltagande omfattas. Det är denna öfvertygelse som lifwat oss, att efter yttersta förmåga söka att, i den wäg wi kunna gagna vårt Fädernesland, wara nyttiga, genom utarbetndet af en på erfarenhet och wetenskapliga grunder stödd afhandling om de wigtigaste förbättringarna uti linförädlingen.

Kongl. Majestäts och Rikets Landtbruks-Akademi, som, nitälskande för Landtmanna-näringarnes

(sidbryt; sid 4:)

förkofran, nogsamt insett behofwet af, att till möjligaste fullkomlighet uppbringa linförädlingen i riket, såsom utgörande en wäsentlig binäring för den arbetande klassen under den långa tiderymd af året, som wintern utestänger densamma från åkerbruket och andra landtmannagöromål, har, för att winna detta ändamål, införskrifwit en för fin linspinningskonst rekommenderad Wurtembergare, wid namn Alois Mager, hwars egentliga konst bestod deri, att wisa det twenne trådar kunna spinnas på en gång lika lätt som en, och att garnet tillika blifwer jemnare och ändamålsenligare är det, som åstadkommes på en wanlig spinnrock med en tråd och efter den gamla methoden. Flere försök hafwa derföre blifwit anställda, hwilka nogsamt wisat möjligheten deraf; men som den Magerska spinnrocken hade en dyr och inwecklad sammansättning, att kostnaden för anskaffandet af en dylik, uppgick till omkring 90 R:dr R:gs, war den af sådan orsak olämplig för en allmän husslöjd, hwarföre flere försök till en förenklad sammansättning

blifwit af oss gjorda, och så lyckade, att denna spinnmethod med 2:ne trådar nu kan åstadkommas lika ändamålsenligt med en spinnrock, som endast kostar 4 à 5 R:dr R:gs, och till hwilket pris sådana spinnrockar nu förfärdigas uti Willsta socken i Westbo härad af Jönköpings Län; men utan att på något sätt söka nedsätta wärdet af Magerska spinnmethoden, ha wi ansett det wara vår pligt, att rätt-

(sidbryt; sid 5:)

wisligen göra de anmärkningar och förbättringar wid densamma, hwilka, efter noga anställda och bepröfwade mångfaldiga rön, funnits wara af en wäsentlig och nödwändig egenskap, om Dubbelspinningsmethoden skall motivera det åsyftade goda ändamålet, och hwarom en fullständig afhandling finnes utförd uti **Andra Afdelningen om Dubbelspinning med wanlig spinnrock.**

Således är äfwen genom begagnandet af wanlig spinnrock för dubbel spinning, detta nyttiga ändamål derigenom hufwudsakligast wunnit, icke allenast i ett utan flere afseenden, nemligen:

1:o Att Regeringen Nädigast insett den stora wigten af en förbättrad linförädling i bredd med utlänningens stora framsteg i denna wäsentliga näringsgren, och hwilket otwifwelaktigt skall inom alla rikets provinser bidraga till lifwandet af en större håg och allmännare täflan i denna nyttiga husslöjd, hwilken förut tycktes uteslutande hafwa tillhört, den Norrländska nationens industri och arbetsflit.

2:o Den stora fördel, som genom en förbättrad linberedning och ett i alla afseenden wäl och ändamålsenligt spunnet garn, beredes wäfnadsindustrien, skall i det högsta underlätta densamma, hwilket ock(?) tiden snart kommer att utwisa genom linnewäfnadernes tilltagande i både finhet, godhet och mängd.

(sifbryt; sid 6:)

3:o Att ett stort fält för husflitens tilltagande werksamhet är derigenom öppnadt. Det återstår då blott att kunna besegra fördomarne, och att kunna få konsten allmänt och ändamålsenligt spridd samt inlärd af landets arbetande unga döttrar, som skulle hinna till en otrolig färdighet i spinning och wäfning, om mera tid äfwen i de yngre åren finge egnas åt werkligt nyttiga och husliga göromål, än åt inlärandet af musik och främmande språk m. m.

Stockholm i Februari 2848.

G. Ekenmark.

Att en wanlig spinnrock, genom en liten förändring som Herr Fabrikören Ekenmark uppfunnit, är hwida ändamålsenligare än den Magerska Dubbelspinnrocken, icke allenast hwad dubbelspinningen beträffar, utan äfwen enkelspinning, emedan den är äfwen användbar för båda spinnings-metoderne, hwarigenom flere personer kunna på en gång wid samma spinnrock, både dubbel och enkelspinna, icke allenast med mera lätthet, utan äfwen med en större noggranhet och skyndsamhet, än wid wanlig spinning, särdeles om en något öfwad person deltger i spinningen; det warder härigenom, efter flere an-

(sidbryt; sid 7:)

ställda noggranna profspinningar, med största tillförlitlighet intygat.

Stockholm den 21 Februari 1848.

Johanna Bernhardina Ryman

Född Wickman.

Lärarinna så wäl uti Dubbel- som Enkelspinning.

Första Afdelningen

innehållande beskrifning öfwer den Magerska Linspinnins-Methoden

Om Lingarnets spinning

Första frågan: Hurudan bör en lintråd vara beskaffad, för att fullkomligt motswara sin bestämmelse, så wäl för wäfnader, som andra behof?

Swar: En sådan tråd bör vara ifrån början till slut lika jemn, såsom hade den lik en klaversträng gått genom en dragskifwa för att befrias ifrån alla ojemnheter, och tillika innehålla en tillräcklig och lika jemn tvinning öfwer allt.

Andra frågan: Huru skall en sådan tråd säkrast och lättast kunna åstadkommas?

Swar: Genom en flitig och noggrann öfning i förening med en god wilja, blifwer det lättare än man föreställer sig.

Tredje frågan: Huru skall en tillräcklig

(sidbryt, sid 10:)

öfning och färdighet säkrast winnas, för att kunna spinna 2:ne trådar på en gång?

Swar: Derigenom, att man med mycken noggrannhet öfwar sig uti, att först spinna en tråd så fullkomligt som möjligt ske kan med båda händerna, och sedan med wänstra handen ensam spinna en lika jemn tråd, samt derefter inöfwar högra handen att spinna den andra tråden på samma gång.

Fjerde frågan: Hvilka lintågor äro dertill de tjenligaste?

Swar: Hwilka tågot som heldst, allenast de äro wäl häcklade och spinnas på längden.

Femte frågan: Kunna linblånor äfwen spinnas med 2:ne trådar på en gång?

Swar: Ja, lika lätt som tågor.

Sjette frågan: Då blånor skola spinnas, begagnas äfwen då rockhufwud eller så kallad wanlig krägglä, att lägga blånorna uti?

Swar: Dertill beegnas så kallade blånkammars, af hwilka en under spinningen är fästad wid rockhufwudet.

Sjunde frågan: Huru lång tid erfordras för att kunna inlära den nya spinnings-metoden med 2:ne trådar på en gång?

Swar: Omkring 3:ne weckors tid, dock kun-

(sidbryt; sid 11:)

na personer, som förut spunnit efter gamla metoden, på fortare tid inlära den nya.

Attonde frågan: Huru mycket garn kan en öfwd person spinna på dagen?

Swar: Omkring 3:ne härfwor, hwarje härfwa innehållande 16 knäpp och hwarje knäpp 250 alnar, utgörande en längd af 4000 alnar i hwarje härfwa, således blifwer hela längden af 3:ne härfwor 12,000 alnar, som kunna spinnas på dagen.

Nionde frågan: Huru fint är då detta garn, och huru många härfwor kunna beräknas på skålpundet?

Swar: Detta garn är då af ordinär finhet, så att på ett skålpund kan beräknas omkring 4 härfwor, som då får namn af 4 härfwors garn, och innehåller skålpundet flere härfwor, såsom till exempel 6, så kallas det 6 härfwors garn, och så vidare.

Tionde frågan: Af hwilket lin blifwa de bästa och finaste tågorna, antingen af landt- eller sjörötet?

Swar: Af det lin som är sjörötet blifwa de finaste tågorne, och är derföre det Norrländska linet tjenligast till finare garn; men deremot är det Smäländska linet tjenligare till garn och wäfnader af ordinär finhet.

Ellyfte frågan: Af hwad orsak är alltid

(sidbryt; sid 12:)

det Norrländska eller så kallade Helsingelinet nästan hvitt eller ljusgrått till färgen, då det Smäländska deremot är mörkgrått?

Swar: Af den orsaken, att Helsingelinet är sjörötet, och det smäländska landrötet.

Tolfte frågan: Beror garnets mer eller mindre styrka, antingen på sjelfwa tågornas godhet eller garnets spinning?

Swar: En jemn tvinning, hwarken för hård eller för lös, är första willkoret för en tråds styrka, äfvensom att tråden i möjligaste måtto innehåller lika många tågor öfwerallt; iakttages detta, och garnet ändå ej får erforderlig styrka, då är felet hos tågorna, som, antingen genom sjelfwa rötningen eller någon annan tillfällig orsak tagit skada.

”Att Herr Fabrikören Gustaf Ekenmark, till mig aflemnade en efter Magerska methoden förfärdigad spinnrock, för att af mig noga granskas och genom profspinning försökas, huruvida densamma är i möjligaste måtto förenklas och användbar för den allmänna husslöjden, äfvensom att nämnde spinnrock efter af mig verkställd granskning, befunnits wara till alla delar riktig och efter de nyaste förbättringar förfärdigad och förenklad, så att den är i fullkomlig likhet med de godkände dubbelspinnrockarne, som nu förfärdigas uti Willsta Socken, Westbo Härad af Jönköpings Län för fyra Riksdaler Riksgäld, och att

(sidbryt; sid 13:)

öfwanskrifne uppgifter för sjelfwa spinnings-methoden, äro öfwerensstämmande med den erfarenhet jag deruti kunnat winna, det warde härigenom intygadt.

Stockholm den 6 November 1846

Luise Granberg ”

Anmärkes: Att Demoiselle Luise Granberg är den, som, på Kongl. Landtbruks-Akademiens bekostnad, först lärde öfwannämnde spinnkonst af Herr Mager, för att sedermera kunna lemna

underwisning deruti, och hwilket Demoiselle Granberg en längre tid med mycken framgång gjordt, såväl i Norrland som Jönköpings Län m. m.

Författaren

”På begäran af Herr Fabrikören Ekenmark, har jag å den af Mamsell Luise Granberg ofwan witsordade spinnrock tagit en till minsta detaljer trogen ritning, ämnad att bifogas en Lärobok i Wäfnadskonsten, hwilken Herr Fabrikören nu är sysselsatt att utgifwa.

Stockholm den 30 November 1846.

B(?) Recin.

Werkstadsföreståndare wid Kongl. Technologiska Institutet.”

Planchen 4, innehållande ritning på den Magerska Dubbel-Spinnrocken.

Denna Spinnrock, Figuren 1, sedd från framsidan, är afritad efter en sjettedels skala af verkliga

(sidbryt; sid 14:)

storleken, utom sjelfwa rulldonen, Fig. 11, som äro efter halva storleken, innehåller i höjd, räknad från golfwet till ställningen för rockhuvudet, 1 aln $10 \frac{1}{2}$ tum. Då fotställningen, Fig. 3, deruti är inberäknad, och som innehåller $2 \frac{7}{8}$ tum i höjd, samt gjord af $2 \frac{3}{8}$ tum tjock plank, med 3:ne derunder fastlimmade klackar af $\frac{1}{2}$ tums tjocklek. Fotställningens största bredd på framsidan är 20 tum, och dess längd $19 \frac{1}{2}$ tum. Trampan, Fig. 3, sedd från kant, Fig. 6, är 9 tum bred, 16 tum lång, och gjord af $\frac{5}{8}$:dels tums tjockt bräde wid axeln, med en liten tunnare aftagning, der trampstickan, Fig. 5, skall fästas. Spinnrocks-hjulets yttre diameter är 20 tum, och den inre dito $16 \frac{1}{2}$ tum, samt tjockleken $1 \frac{1}{2}$ tum; snoddgången 1 tum bred, $\frac{5}{8}$ tum djup, och i den form ritningen närmare utvisar. Hjulnavet är $3 \frac{5}{8}$ tum i diameter, och hjulaxelns höjd från golfwet $16 \frac{1}{4}$ tum. Distansen eller afståndet emellan rullspindlarnes centrum eller medelpunkt är 8 tum. Spänntrissan med sin klåfve, Fig. 7, är $2 \frac{1}{4}$ tum i diameter, och löper med sina 2:ne små koniska eller spetsformiga axeldubbar uti små hornskifwor eller så kallade lager.

Trampwäfwens(?) axel hvilar på ett lager af träd, Fig. 4. Twärstyckena, Fig. 5(?), hvaruti lagret är intappat, äro $2 \frac{1}{2}$ tum höga och $1 \frac{3}{8}$ tum tjovka. Stolparnas tjocklek är nedtill $1 \frac{1}{4}$ tum i diameter med någon afsmalning uppåt, enligt ritningen.

(sidbryt; sid 15:)

Rockarmens hela längd, Fig 8, är $11 \frac{1}{4}$ tum, samt fasthålles med en skruf, som synes wid Fig.1. – Rockhuvudet, Fig. 9, hwars hela längd är 1 aln och 11 tum, sättes i nämnde arm, och beklädt med omkring $\frac{1}{2}$ skålpund tågor, samt så fästade i öfra ändan och med ett band vidare omlindade, men ej hårdare, än att de med lätthet låta neddraga sig under spinningen. (Se vidare Fig. 10). Att först omlinda tågorna med ett större papper innan bandet påsättes är i flere afseenden tjenligt.

En af förtent jernbleck gjord wattenskål, Fig. a, är $5 \frac{1}{2}$ tum i diameter, $2 \frac{1}{4}$ tum hög, och med en fastlödd öppen pip i midten af $3 \frac{1}{4}$ tums höjd, och så wid, att nedra ändan af rockhufwudet går igenom. Uti nämnde skål är vatten, för att under spinningen kunna wäta fingrarne, i stället för att begagna saliven, som wanligen brukas, men som anses skadligt för helsan i längden.

Blånkammen eller häcklan, Fig. 12, är gjord af ett wanligt kardträd, men med endast en rad af jernpinnar, som innehåller 27 pinnar på $9 \frac{1}{2}$ tums bredd, och hwilka pinnar äro 2 tum långa samt spetsiga såsom en wanlig häckla, och i tjocklek som en gröfre strumpsticka. Dessa blånkammar äro 2:ne stycken af lika beskaffenhet, för att kunna, med en i hvardera handen, vidare utkamma eller häckla blånorna, för att äfven de kunna spinnas så mycket möjligt

(sidbryt; sid 16:)

är på längden, och böra derföre hänga ned sina utkammade ändar 3 à 4 tum nedom pinnarne, i kammen, samt fasthållas blånorna med en pappersrimsa som trädes på spetsarna af pinnarne sedan blånorna äro förut inlagda och kammade, och hwarefter blånkammen upphängdes på rockhufwudet, i den ställning, som för hwar och en är bekwämligast. Att innan tågorna fästas på rockhufwudet, är ganska tjenligt att med blånkammen reda dem, ty ju redigare och blånfriare de äro, ju bättre går spinningen.

De 2:ne såkallade violskrufvarne, Fig. e, äro nu ungefärligen af den wanliga storleken, och ifrån hwilka ett snöre löper öfwer hvar sin rulltrissa, Fig. f (kanske f), hwilket är fästat wid en liten pinne i öfra ändan af stolparne, och är det med dessa snören som rulltrissornes gång skall modererad, för att lagom kunna draga garnet till sig, allt eftersom de äro mer eller mindre spända.

Andra Afdelningen

innehållande beskrifning öfwer sättet, att med ringa kostnad och med tillökning af ett Rulldon, kunna förändra en gammal wanlig Spinnrock till Dubbel-Spinnrock, så att den i alla afseenden är ändamålsenligare än den Magerska Dubbel-Spinnrocken, icke allenast hvad sjelfwa Linspinningsmetoden beträffar, utan äfven genom den högst wäsentliga förmånen, som tillskyndas(?) den fattigare arbetsklassen derigenom, att den kan begagna sina wanliga Spinnrockar utan minsta rubbning, jemwäl till Dubbelrockar, både för en och tvenne personer; äfwensom att ifrån En till och med fyra personer kunna på en gång begagna sig af en och samma Spinnrock till Enkelspinning, endast med tillökning af flera Rulldon, som ritningarna Nro 1 och 2 planchen 4 utwisa.

Dubbel-Spinning med wanlig Spinnrock

Orsaken hwarföre det klagas öfwer att den Magerska Spinnmetoden är mödosam, är icke spinningen af 2:ne trådar på en gång, utan de emot sakens natur anbragte 2:ne så kallade (?)iolskrufwarne, figurerne e, pl. 4, hwilka skola moderera gången genom tillspänningen af ett snöre, som släpar i snoddgången på den rulle, hwarpå garnet skall linda sig under spinningen. Dessa 2:ne snören, såsom stillastående och släpande i snoddgångarne, förtynga och hindra hjulets gång, så att det aldrig med sin

(sidbryt 18)

egen fart kan underlätta trampningen, särdeles när nu härtill kommer, att hjulet och rulldons-trissorne äro mycket mindre än på wanliga Spinnrockar. Sanningen häraf intygar erfarenheten aldra säkrast och (?)ojäsaktigast derigenom, att, om det sättas så beskaffande Violskrufwar med släptåg på den till dubbelrock förändrade wanliga Spinnrocken, så får äfwen den nästan samma tunga och mödosamma gång som den Magerska; men borttagas dessa släptåg och en kringlöpande snodd i stället påsättes, så får dubbelrocken en sådan lättnad i gången, att den spinnande personen knappt will tro, att det är samma rock. Ett ytterligare bevis för skillnaden i lättheten af gången är äfwen det, att den wanliga spinnrocken, med en invention af 4 rulldon, går ändå ojäm förligt lättare och ledigare, än den Magerska med 2:ne. Detta förhållande, som förorsakat den mödosamma trampningen, har warit ett swårt problem att lösa, ehuru enkelt det i verkligheten är, enär det rätta sättet blifwit uppdagadt, nemligen: att den rulle, hwarpå garnet lindar sig under spinningen, bör framförallt wara oberoende af allt annat hinder för dess fria gång. Än endast att draga den twinnade tråden till sig, i samma förhållande som wingtrissan hinner twinna densamma.

Detta högst noggranna förhållande, som owillkorligen måste ega rum emellan wingtrissan och garnrullstrissan, kan endast genom en gemensam snodd

(sidbryt 19)

erhållas, emedan densamma måste verka i 3:ne serskilta riktningar, såsom att på en gång draga rulldonet, spänna båda trissorerna och så moderera rullarnes fart och kraft, att twinningen sker i ett noga och jemnt förhållande till pålindningen.

Det tyckes wara besynnerligt nog, att tvenne trissor, som dragas af lika länkar af en och samma snodd och åt samma håll, skola så kunna ställas, att den ena trissan twinnar garnet och den andra drager det twinnade till sig, i ett noga afmått förhållande; men för den, som närmare granskar förhållande och will matematiskt beräkna detsamma, så finnes mekaniken wara lika enkel som nöjsam. Som mycken wigt ligger deruppå, att för hwar och en kunna göra alla de rörliga delarnes verkningar och förhållanden till hwarandra begripliga, så will jag såsom exempel antaga, att en wanlig spinnrock är försedd med ett hjul, som innehåller 22 à 23 tum i diameter, och att detta hjul löper så rundt och lätt som möjligt är, äfwensom att rulldonet med sina båda trissor är ackurat inpassadt, så att deras snoddgångar noggrant äro midt för hjulets snoddgång, samt föröfrigt går mycket jemnt och lätt. **Derefter tillses noga, att garnrullen, som**

sitter på wingtrissans jernspindel, är så inpassad, att den löper mycket lätt omkring på densamma, utan att minsta hinder af wingtrissans tillskrufning, och

(sidbryt mot 20)

icke heller på något annat sätt hindras i dess lätta gång, ty det aldrig minsta hinder inverkar genast på densamma och stänger spinningen. Trissan eller skifwan på denna garnrulle, hwaruti snoddgången är gjord, bör innehålla 2 ½ tum i diameter och ¼: dels tums djup snoddgång, som skall wara skarp och icke rund i botten.

Wingtrissan, eller den som fastskrufwas med bakvända gängor på jernspindeln, bör äfven noggrant så inpassas, att den icke på minsta sätt hindrar rulltrissans fria och lätta gång. Denna wingtrissa bör alltid wara mindre än trissan på garnrullen, eller 2 tum i diameter, men med lika djup och skarp snoddgång som i rulltrisan. Ett motsatt förhållande, såsom det, att wingtrissan är större än rulltrissan, har erfarenheten wisat icke wara så fördelaktigt.

För att kunna verkställa den så kallade dubbelspinningen, bör heldst ett lika beskaffat rulldon med det, som förut är, sättas i samma linia med det förra, som är närmast hjulet, och på 8 à 9 tums afstånd emellan spindlarne, så att äfwen 2:ne personer på samma rock verkställa enkelspinning. Se figuren N:o 1, planchen 4.

För att minska kostnad och utan swarfwarebiträde kunna på ändamålsenligaste sättet åstadkomma denna lilla förändring för att så wäl dubbel-

(sidbryt, sid 21:)

som enkelspinning, utan minsta rubbning af den wanliga spinnrockens sammansättning, gören enbart en brädlapp 9 à 10 tum i fyrkant och 1 tum tjock, hwaruti 4 stolpar säkert fästas, och hwilka stolpar böra göras heldst af något hårt träslag, omkring 7 tum höga, 1 tum breda och ½ tum tjocka, samt med en efter spindeltapparnes tjocklek lämpad urhålkning, så att de löpa ganska lätt och kunna qwarhållas med en liten pinne i ändan af urhålkningarne.

Rockhufs-armen är omkring 5 à 6 tum lång, 1 ½ tum bred och 1 tum tjock, samt försedd med 3 à 4 hål, så att den kan genom förflyttning på stolpen, förlängas eller förkortas efter behag.

Stolpen, hwarpå rockhufsarmen skall sättas, fästes ungefär på midten af samma brädlapp. Denna stolpe är 12 à 13 tum lång och 1 tum i fyrkant.

Att begagna skinn eller sulläder för spindlarne att löpa uti, är icke någon nödvändighet för annan orsak än den, att spindlarne derigenom gå något tystare, men derföre icke det minsta lättare, utan förorsakas genom insättning af sulläder en onödig kostnad, förenad med besvär och merändels en opålitlig och ofta oduglig inpassning i brist af passande runda stampar m. m.

Sedan alla 5 stolparne blifwit säkert fästade wid brädlappen och de båda rulldonen i riktig vinkel

(sidbryt; sid 22:)

inpassade i sina stolpart, så att de löpa mycket lätt och obehindrat, så fästes denna ställning*) wid den wanliga spänningsanstalten, som alltid finnes lika på de gamla spinnrockarne. Se figuren N:o 1, planchen 4, men med noga iakttagande, att rulldonens snoddgångar komma att ackurat motswara hjulets snoddgång. Snodden eller dragsnöret sättes först på rulldonet, som är närmast hjulet, alldeles på samma sätt som vanligt, eller så att den ena länken af snöret sättes på wingtrissan och den andra på rulltrissan och sedan båda länkarne tillsammans omkring hjulet, hwarefter denna snodd spännes till dess genom anställd profspinning med en tråd blifwit utrönt huru sträng den den får wara spänd, och sedan förfares på samma sätt med snodden för andra rulldonet, som alltid får wara en liten mån lösare spänd, af den naturliga orsaken, att som detta rulldon är på längre afstånd från hjulet, så kommer snodden att intaga litet mer af snoddgångens periferi, och derföre winner den en något större kraft i dragningen, och hwilket erfarenheten widare kommer att utwisa.

Som båda rulldonen owillkorligen måste hafwa sin egen snodd, för att kunna wara oberoende af hwarandra, så bör den wara så fin, att den endast innehåller 3 à 4 trådar af fint tåggarn sammantwinnad. På snodden får ej heller finnas flera än den lilla knuten, hwarmed den är säkert sammanfä-

(*) helst med små trädskrufwar, hwarigenom den är lätt flyttbar.

(sidbryt; sid 23:)

stad, och kan äfwen den undwikas derigenom, att de båda ändarne läggas inpå hwarandra och ihopsys med så liten skarf som möjligt ska kan, är det så mycket bättre. Som nu är frågan om dubbelspinning, så fordrar den ännu större noggrannhet och jemnhet i spinnrockens gång, än enkelspinningen, hwarföre ett lika förhållande i tvinnings- och dragningskraften bör ega rum emellan båda rulldonen, och detta förhållande winnes endast derigenom, att snoddgångarne i det nya eller tillökta rulldonets trissor äro i fullkomlig likhet med det gamla rulldonets snoddgångar. Hwad beträffar rulldonens och spindlarnes olika längd eller wingarned bredd, är likgiltigt, emedan det enbart är snoddgångarnas likhet på båda rulldonen, som utgör hufwudwillkoret för en jemn och lika modererad gång, så wäl för twinnings- som dragningskraften m. m. För att genast kunna utröna denna likhet, ställas båda rulldonen i en lika ställning, hwarefter sagta wrides på hjulet, och om rulldonen då wända sig lika på en gång, oaktat de flera gånger gått omkring, så äro snoddgångarne riktiga.

Den proportion i förhållandet emellan hjulet och trissorne, som jag funnit wara tjenligast, är den, att då hjulet går en gång omkring, skall wingen eller wingtrissan gå 12, men rulltrissan endast 10 gånger. Orsaken hwarföre rulltrissan ej går mer än 10 gånger, är den, att periferien eller omkretsen är större än wingtrissans, hwilket är nödwändigt, ty wo-

(sidbryt; sid 24:)

re båda trissorerna lika stora, så droge rullen ej garnet till sig. Detta förhållande kan äfwen genast utrönas, om t. ex. ett litet märke sättes på båda trissorerna midt för hwartannat, och hjulet wrides sagta omkring, så är det både lärorikt och nöjsamt att se i hwilka jemna proportioner den stora trissan blifwer efter den mindre för hvarje gång de gått omkring, som till exempel att efter ett enda eller första kringgåendet, blifwer den stora trissans märke 1 tum efter den lilla eller wingtrissans.

Genom ett noga iakttagande af alla grundliga förhållanden emellan hjulets och trissans olika storlek i omkrets, kan twinnings- och dragningskraften förstoras eller förminsas efter behag, och är det derföre icke nödwändigt eller behöfligt att förändra hjulen eller rulldonen på de wanliga spinnrockarne, så wida de förut hafwa en jemn och lätt gång, ty om trissorne gå endast 8 à 10 gånger medan hjulet går en gång, så kan trampningen i stället forceras eller påskyndas, men i motsatt fall modereras då trissorne gå flere gånger än 10 à 12, och hwilket all efter en liten öfning lätt kan inhemtas.

Uti så wäl Enkel- som Dubbelspinning är af mycken wigt, särdeles hwad den sednare beträffar, att tågorna äro wäl häcklade och blånfria samt hänga lodrätt ned från rockhufwudet. Se figuren 10, planchen 4, och ej som wanligt brukas i de flesta orter, att linda tågerne omkring rockhufwudet. För en

(sidbryt; sid 25:)

nybegynnare är det bättre att ha mycket än litet tågor på rockhufwudet, såsom minst $\frac{1}{2}$ skålpund, emedan tågorne derigenom låta lättare och jemnare draga ned sig, än om det är litet; dock beror detta äfwen mycket på en mer eller mindre omsorgsfull behandling af tågornes renhäckling, äfwensom af deras jemna fördelning och en lagom omknytning på rockhufwudet, och hwilket genom erfarenhet vidare inhemtas.

Att så kunna lämpa bandets tillknytning omkring tågorne, att de blifwa hwarken för hårdt eller för löst fästade wid rockhufwudet, är en sak af mycken wigt, särdeles för dubbelspinningen, der båda händerna hwar för sig äro så sysselsatta, att de sällan utan olägenhet kunna hjelpa hwarandra att utreda tågorna i händelse af trassel derigenom, att wid tågornes neddragning öfwerflödiga eller lösa lockar medfölja, som warit för löst ombundna eller ock så hårdt, att de icke utan för mycken ansträngning låta draga sig, äfwensom att inga blånor äro qwarsittande i tågorna, hwarigenom de kunna sammanbindas. Alla dessa

olägenheter, antingen hwar för sig eller tillsammans, äro ofta tillräckliga för att genast kunna qwäfwä all håg och lust för dubbelspinning hos en nybegynnare, särdeles om dylika hinder i början inträffa, innan någon öfning wunnits i hand- och fotlaget, som endast tager en nybörjares hela uppmärksamhet i anspråk. Det är derföre tålmodet, öfning-

(sidbryt; sid 26:)

gen och serdeles lusten, som så wäl i denna konst som alla andra lättast öfwerwinner dessa tillfälliga hinder snarare än man förmodar, ja ofta nog på mycket kortare tid än 2 à 3 weckor, synnerligast nu, sedan en wanlig spinnrock utan annan rubbning kan begagnas, än endast med en tillökning af ett rulldon, på sätt förut är beskrivet, och hwarigenom dubbelspinningen på wanlig rock winner en betydlig underlättad i jemförelse med den Magerska, der alla methoder äro främmande.

Enkel- och Dubbelspinning uti en wanlig Spinnrock för flere personer på en och samma gång

Med all aktning för dubbelspinningen, tror jag likwäl, att enkelspinningen numera efter så wäsentliga förbättringar kommer att täfla med dubbelspinningen, af följande skäl, nemligen:

1:o Derigenom, att det är icke sjelfwa methoden att spinna 2:ne trådar på en gång, som utgör hufwudorsaken att kunna spinna en jemn och fin tråd, utan det är egentligen tågornas läge på rockhufwudet, så att de kunna spinnas på längden, och en större uppmärksamhet wid deras jemna neddragning och fördelning wid spinningen, som är sjelfwa grunden och huvudwillkoret för att kunna få en öfwerallt lika jemn och fin tråd. Dessa hufwudsakliga omständigheter hafwa af de flesta spinnare blif-

(sidbryt; sid 27:)

wit uraktlätne, dels genom okunnighet och dels genom liknöjdhet öfwer garnets mer eller mindre wälspinning och godhet, emedan den fattigare arbetsklassen sällan sjef wäfwer eller begagnar särdeles det finare garnet den spinner, emedan spinningen merändels sker för andras räkning, och derföre blifwer den spinnande presonen icke genom egen wäfning i tillfälle att sjelf få erfara olägenheterne och de swåra följderne af ett illa spunnet garn. Den stora olägenheten, som wunnit mycken häfd, att göra mera afseende på garnets myckenhet än dess godhet, är dertill äfwen mycket orsaken, äfwensom att den fattigare spinnaren måste beräkna tiden nogare än den bättre lottade, som är i tillfälle att mera använda både tid och uppmärksamhet åt wälspinningen.

2:o Skall numera genom den stora förändring i spinnkonsten, att på en wanlig spinnrock kunna på samma tid spinna lika mycket garn som på 4 särskilta rockar, oändligt mycken besparing af tid och kostnad winnas, som nu deremot äfwen får egnas åt wälspinningen.

3:o Hwad som otwifwelaktigt i hög grad skall bidraga till wälspinning och en större tillverkning, är äfwen den stora förmån, att om en skicklig och uppmärksam spinnare trampar hjulet med en för wälspinning lämpad och modererad gång, få så de andre, som sitta bredwid och äro mindre kunnige eller uppmärksamme spinnare, tillfäller att inhemta det

(sidbryt; sid 28)

rätta hand- och fotlaget, äfwensom tillika blifwa rättade och twungne att använda mera uppmärksamhet och flit wid denna gemensamma spinning, särdeles om den leds och lifwas af husbondemor sjelf, i stället att öfwerlämna spinningen åt slumpen eller endast åt okunninga eller liknöjde personer.

4:o Är numera ett stort hinder för den fattige och merändels trångbodda spinnaren undanröjt derigenom, att då händelsen ofta är den, att rummets eller stugans utrymme icke tillåter mer än att knappast kunna begagna sig af en spinnrock, emedan äfwen i samma rum eller stuga innebo flere personer, särdeles wintertiden, och af hwilka flere äro skicklige spinnare, men i saknad af spinnrockar eller medel att kunna anskaffa dem, äfwensom tjenligt utrymme, måste de wara sysslolösa och i brist af arbete söka sitt lifsuppehälle på hwad sätt som heldst, dels på lofliga och dels på olofliga wägar; men derigenom, att nu tillfälle bereds dem, att äfwen kunna deltaga i spinningen på samma rock, så förekommes allt det onda, som sysslolösheten, tyvärr, alltid medförer, och

5:o Att en wanlig spinnrock, såsom merendels ett kärt minne eller arf efter mor och mormor, ej det minsta behöver rubbas ur sin wanliga ställning på annat sätt, än att enbart ett eller flere rulldon tillsättas, så att både tågor och blånor kunna spinnas på en och samma gång.

(sidbryt; sid 29:)

Då spinnrocken skall innehålla 4 rulldon, som figuren N:o 2, planchen 4 utwisar, så kommer brädet för den förut omskrifna ställningen med 2:ne rulldon att något förstoras, se fig. N:o 1, samma planch, och hwilket lätt kan verkställas, då man wet rulldonens längd och bredd, men hwarwid efterses, att de undra länkarne of snoddarne från de 2:ne yttre rulldonen icke komma att nöta emot brädet, som då bör i sådan händelse tillräckligt urhålkas der snoddarne skola löpa fram. Äfwen göres rockarmen så beskaffad, att den kan wridas och ett rockhufwud sättas i hwardera ändan af densamma, eller heldre armarne och stolparne hwar för sig, så att 4 personer kunna begagna sig af 2:ne rockhufwuden.

Uti stolpen för rockhufwudarmen får icke något rulldon inpassas, ty genom tågornas neddragning rubbas det på ett eller annat sätt och hindrar spinnningen. Sedan alla 4 snoddarne eller dragsnörena blifwit redigt påsatta, som figuren N:o 1, planchen 4 utwisar, och befinnas wara lika stränga, så har erfarenheten wisat, att första snodden på rulldonet närmast hjulet får wara en liten mån strängare än den dernäst, så att strängheten minskas något allteftersom rulldonen sitta långt från hjulet, och hwilket förhållande är naturligt, ty ju närmare rulltrissan kommer hjulet, ju mindre griper eller lindar snodden sig om trissans periferi eller omkrets, och således har mindre kraft att draga densamma, hwilket

(sidbryt; sid 30:)

derföre måste ersättas med en liten hårdare tillspänning, då deremot den trissa, som kommer längst från hjulet, blifwer mest omlindat af snodden och fordrar derföre minsta spänningen. Ehuru dessa proportioner äro högst fina, så att ofta en kortlapps tjocklek är tillräcklig för att kunna spänna rulldonet lagom, så, och för att undvika snoddens omknytning för en så liten spänningsgrad, äfwensom att till den aldra minsta grad kunna tillfälligtwis spänna alla rulldonen hwar för sig, så bör den urhålkning, som göres för den fina spindeländan der trissorna sitta, innehålla en knapp åttendedels tums spänningsmån, så att om en liten tunn trädskifwa eller kil sättes framför spindeln, attb ett tillräckligt rum då finnes bakom densamma, och att den ej tränges eller går det minsta trögare deraf; men hwaremot den lilla pinnen, som sitter öfwer spindeln och skall hålla den qwar i urhålkningen, bör gå tätt intill, men derföre icke det minsta hindrar spindelns lätta gång.

Det tyckes, att då 4 särskilta snoddar, som komma från 4 särskilta rulldon och skola löpa uti en och samma snoddgång på hjulet, skulle hindra hwarandra, men sådant är icke förhållandet, ty erfarenheten har nogsamt wisat, att de gå lika lätt och obehindrat som om det wore endast en snodd, så framt de bliwa riktigt och redigt påsatte, samt äro fina och framför allt utan flere knutar än den enda, som

(sidbryt; sid 31:)

genom snoddens sammanknytning eller heldre skarfnig måste wara.

Erinringar till noga iakttagande wid så wäl Enkel- som Dubbelspinning m. m.

1:o För att få wacker wäfnad fordras wackert garn.

2:o Innan någon spinning företages bör noga tillses, att så wäl hjulet som rulldonen i möjligaste måtto löpa rundt och lätt, utan att på minsta sätt gå skeft eller hindras genom någon trånghet wid axlarnes och spindlarnes inpassande i sina lager.

3:o Att tillse det snoddgångarne äro ackurat midtför hwarandra, och att snoddarne äro fina, jemna och knutfria, samt vid påsättningen, att länkarne komma redigt och att ej något mera kors blifwer, än det, som nödwandigt måste wara på en dubbelsnodd. Dessa snodder påsättas som wanligt sker, eller på det gamla sättet, och då flera rulldon äro, sättes första snodden på första rulltrissorne och andra snodden på andra rulldonet dernäst och så vidare, som ritningen, figuren N:o 1, plancen 4, närmare utwisar.

4:o Att hjul- och spindelaxlarne, äfwensom lagren, hwaruti de hwila, göras wäl rena innan de med bomolja smörjas.

5:o Att tågorne äro wäl häcklade och utan min-

(sidbryt; sid 32:)

sta sammantrassling af några blånor hänga lodrätt ned ifrån rockhufwudet och äro först omlindade af en bred dubbel pappersrimsa i öfra ändan, hwarpå bandet sedan knytes något hårdt, men sedan lindas omkring tågorne, som fig. 10 pl. 4 utwisar.

6:o Att jerltråden, af hwilken nåckorne på wingarne äro gjorda, icke är alltför fin, ej heller att i densamma finnas slag(?) eller ojemnheter, som kunna hindra trådens indragning på rullen.

7:o Att ofta under spinningwen tillse, det inga trådar eller lösa tågor tillfälligtwis komma att linda sig om spindeln, hwarpå garnrullen löper, ty det aldra minsta som förorsakar något hinder i dess fria gång, inverkar genast och åstadkommer flere olägenheter.

8:o Att under spinningen i möjligaste måtto wara uppmärksam derpå, att tråden blifwer lika jemn öfwerallt, samt hwarken för hårdt eller för löst twinnad, och

9:o Att wara ihärdig och tålmodig, samt finna det för en pligt och ett särdeles nöje, att under helsans dagar kunna wara nyttig och werksam.

Tredje Afdelningen

innehållande beskrifning öfver bästa sättet att få linet genom sjelfwa rötningen finare och mjukare, samt derigenom ojemförligt ändamålsenligare till spinning, garn och wäfnad, än hwad den i Sweige wanliga rötningen åstadkommer.

Linets rötning

Då linet är upptaget och linfröknopparne frånhäcklade, sammanbindes det knippwis med ett halmband, så att hwarje knippa innehåller omkring 3 tum i diameter. Sedan nedsänkas dessa knippor hwarfals, heldst i flytande watten, om så tillfälle är, och för sänkningens göres den anstalt, att linet ej kan skingras eller bortflyta, ej heller får något deraf ligga öfver wattenytan och ej något på botten, hwarföre detta förhållande måste afpassas genom någon tillräcklig tyngd medelst stenar, som läggas på brädlappar öfver linet. På detta sätt ligger linet 3 å 4 weckor uti wattnet, hwarefter det upptages och utbreddes som vanligt på passande gräswall, då samma halmband hwarmed linet är ombundet, upplösas och läggas under linet på hwar fin knippa, för att till

(sidbryt; sid 34:)

samma ändamål kunna begagnas. Då linet legat utbreddt 5 å 6 weckor eller ju längre ju bättre, så upptages och fördelas det åter på samma sätt knippwis, med iakttagande att linet då ej är wått eller fuktigt. Sedan torkas det försiktigt i ugn eller badstuga så hårdt som möjligt ske kan innan det sönderbråkas. Genom sjörötningen lossnar det yttre skalet, och genom landrötningen det inre eller finare.

”Att ofwanskrifne sätt för linets rötning är lika med det som i Tyska prowinserna allmänt brukas, särdeles om linet skall användas till finare garn och wäfnader, emedan det genom den i Sverige brukliga rötningen, aldrig erhåller den mjukhet eller finhet som är högst nödwändig för att kunna åstadkomma ett verkligt jemnt, fint och smidigt garn, passande för finare och fasonerade Linnewäfnader, det warder härigenom af en inhemstad mångårig erfarenhet och handläggning så väl wid linrötning, som flerfaldiga slags linnewäfnaders tillverkning i Thyskland och Sverige; intygat och serdeles recommenderat.

Stockholm den 3 Mars 1848.

J. G. Reuszner.

linne- och bomullsfabrikör”

Anmärkes: Att Herr Fabrikören J. G. Reuszner är en af Sveriges skickligaste Fabrikanter.

(sidbryt; sid 35)

Ett annat sätt för Linets Rötning och Torkning, witsordat af Kongl. Wetenskaps-Akademien

För att till linets torkning undvika begagna äfwentyrliga torkkninssätt, sen mängd Lin årligen dels skadas och dels uppbrännes, bör derföre om tillfället så möjligen medgifver, Rötningen och Torkningen uppskjutas till påföljande året, med det lin som är skördat hösten förut, af den orsak, att wattnet och luften den sednare årstiden förlorat sin värma, hwarigenom rötningen blifwer både långsam och osäker samt förenad med många swårigheter, särdeles hwad det wattenrötta linet beträffar. Deremot är både luft och watten den warma årstiden bäst tjenliga, både för rötning och torkning, emedan naturen erbjuder ett förträffligt tillfälle, att under den merändels inträffade midsommarstorkan, kunna få det kort förut rötta linet torkat och brutit, utan att behöfwa till dessa förrättningar bekosta och begagna brännbara ämnen, och således icke riskera att få linet tillika med Badstugan uppbrändt

.

(sidbryt; sid 36)

Nyttiga Erinringar för vidare behandling af Linet.

1:o Att det lin af hwilket man will taga utsäde, bör sås tunnare än det som odlas för tågans skull, men deremot blifwer af det lin som sås tjockare finare tågor, äfwensom mera befriat ifrån ogräs.

2:o Att om lin af yttersta finhet skall erhållas, måste det ryckas eller upptagas, så snart blomningen är förbi, utan att afwakta fröets mognad.

3:o Att linet icke för stå oupptaget till dess det är öfvermoget ty då förlorar det både i godhet och mängd, derigenom att weden i stjelkarne blifwer alltför fast och hård, hwarigenom större affall uppstår wid brytningen.

4:o Att rätta tidpunkten för linets upptagning eller ryckning, inträffar då ungefär en tredjedel af fröet fått en brunaktig färg och fröknopparne en wiss fasthet, samt sjelfwa stammens gröna färg antagit ett mera i gult dragande genomskinligt utseende. Dock inträffas den händelsen, att linet ibland icke får denna färg och genomskinlighet, hwarföre man då måste rätta sig endast efter knopparnes och fröets utseende.

5:o Att linet rensas första gången, då det wext omkring 3 tum högt, samt för andra gången wanligen 14 dagar derefter wid 6 tums höjd om så behöfwes, med noga iakttagande af den försiktigheten, (sidbryt; sid 37) att så litet som möjligt ske kan genom trampningen skada linet *).

6:o Att till linets upptagning wälja en regnfri och klar dag, samt icke börja dermed förr än daggen försvunnit.

7:o Att Linet wid upptagningen uppryckes med rötterna, och att den då medföljande jorden wäl afskakas, äfwensom att hwarje lock lägges mycket jemnt till dess man fått en liten knippa eller så kallad kärfve wid pass en arms tjocklek, hwilken då ombindes nära rotändan, antingen med ett litet halmband eller af sjelfwa litet gjordt.

8:o Att wid upptagningen bör äfwen en sortering af linet ske, så att det korta skiljes från det långa, och lägges i serskilta bundtar, för att på stänger till torkning upphängas, med iakttagande att bundtarne icke göras så stora, att linet kan taga någon hetta till sig i midten af bundten, hwilket lätt kan hända, serdeles om luften är fuktig.

9:o Sedan linet wäl torkat, införes det i ladan och får der ligga till wintern, då fröet urtröskas på det sätt, att linet utbredes tunt på ett log-golf, och slås eller tröskas med en flat träklubba eller klots af 12 tums längd, 5 tums bredd och 3 à 4 tums tjocklek, fästad wid ett långt, krokigt skaft, som wid slaget glider i högra handen. Detta sätt har

Not *) Rensningen kan ofta undwikas, hwilket är händelsen serdeles i Norrland, då passande jord och wäl rensadt frö begagnas.

(sidbryt; sid 38)

Företräde framför den i Sverige brukliga repningen, som skadar linet. Efter slutad tröskning bindes linet åter i bundtar af 6 till 8 tums diameter, men i hwilka rotändar och toppar läggas emot hwarandra, så att bundten, som bindes på 2:ne ställen, blir jemntjock i båda ändar. I detta skick förwaras linet till påföljande års sommar, då rötningen verkställes.

Innehåll

Första afdelningen.

Beskrifning öfwer Magerska Dubbel-Spinnrocken..... Sid 13.

Om Lingarnets spinning..... ” 9

Andra afdelningen.

Beskrifning öfwer Dubbelspinning med wanlig Spinnrock ” 17.

Om både Dubbel- och Enkelspinning för flere personer på en och samma gång..... ” 26.

Tredje afdelningen.

Beskrifning öfwer bästa sättet, att genom sjelfwa linets rötning, få det ojemförligt ändamålsenligare, än genom den wanliga rötningen..... ” 33.

Om sättet, att genom linets rötning och torkning sommartiden, undwika eldfarliga pörten och badstugor..... ” 35.

Erinringar wid Linets behandling..... ” 36.

Nästa sida: ritningen endast aningen mindre än i verkligheten

